మారిపోయిన మనిషి

"ఆ కూత మళ్ళీ కూశావంటే పళ్ళు రాల్తాయ్! ఆం ఏమనుకుంటు న్నారో? మరీ వళ్ళు తెలియక చస్తున్నావ్?"

"వళ్ళు తెలియక చస్తుందెవరో తెలుస్తూనే వుంది."

'ముయ్ నోరు! మాటకు మాట ఎదురు చెప్తావా?' శేషయ్య చేతిలోవున్న వంకెకఱ్ర పెళ్ళాంమీదకు నిలువుగా లేచింది.

'ఊం కొట్టండి! కూడు పెట్టడం చేతకాకపోయినా కొట్టడం మాత్రం తెలిసిందిలే! ఊం కొట్టండి చూస్తారేం?' రెండు చేతులూ అడ్డంపెట్టి ముందుకు ముందుకు జరుగుతూ అన్నది రామసుబ్బమ్మ.

'ఏవిటి నాన్నా! అదీ?' అంటూ శేషయ్య కూతురు వంటింట్లోనుండి పరిగెత్తుకొచ్చింది.

"ఛీ! ఛీ! మనిషిజన్మ ఎత్తేక కాస్త పరువూ మర్యాదా వుండాలి" అంటూ శేషయ్య ఎత్తిన కర్రను దూరంగా విసిరేసి, వసారాలోకి పోయి మంచం వాల్చుకుని మేను వాల్చాడు.

పాతిక సంవత్సరాలు కాపరం చేసిన రామసుబ్బమ్మ భర్తకు తొలిసారిగా ఎదురు తిరిగింది. పతివ్రతా, పరమ సాధ్వీ అయిన రామసుబ్బమ్మ. భర్త గీచిన గీటును దాటి ఎరగని రామసుబ్బమ్మ ఈ లోక దైవాన్నే ధిక్కరించింది. సత్యకాలం కాకపోబట్టి సరిపోయింది. లేకపోతే అటు సూర్యుడు ఇటు పొడిచి, నక్షత్రాలు ఝల్లున నేలరాలి, భర్త శాపాగ్నిలో రామసుబ్బమ్మ మలమలా మాడి మసై వుండేది. లేకపోతే చిన్నసైజు నల్లరాతి బండైనా అయివుండేది.

అదేమీ కాకపోగా రామసుబ్బమ్మ "ఏమాత్రం కొడతావో కొట్టూ?" అన్నట్టు భర్త మీద మీదకు వచ్చింది.

దానికి తగ్గట్టు కమల ఒకతి! అమ్మకు తగ్గ కూతురే!

అస్త్రసన్యాసం చేసివచ్చి పడుకున్న శేషయ్య మెదడు కుతకుతలాడిపోయింది. జరిగిన సంఘటనను గురించిన ఆలోచనల్లో మునిగిపోయాడు.

ఛ! తను పొరపాటు చేశాడు! ఆ వజాన రెండు తగిలిస్తే పోయేది? దానికి రాను రానూ మంచీ చెబ్బరా

తెలియకుండా పోతూంది. దీనితో నేనా తను ఇన్నాళ్లు కాపరం చేసింది? ఇంత బతుకూ బతికి ఇంటెనకాల చావమన్నట్టు ఇవ్వాళ ఇది ఇడ్డెన్ల వ్యాపారం చేస్తుందా! తన ఇంటా వంటా లేని ఇంత నీచపు పనిని తను ఎలా చూస్తూ ఊరుకుంటాడు? తమ కులమూ, వంశమూ, పరువూ, మర్యాదా—ఛీ! ఛీ! ఎంత కాకపోతే మట్టుకు తను ఇవ్వాళ ఇంత పరువు తక్కువ పనికి వొప్పుకుంటాడా? బుద్ధితక్కువ దానికి, ఆ మాత్రం జ్ఞానం వుండక్కర్లా? ఇడ్డెన్లు వొండుకొని ఇంటింటకెళ్ళి అమ్ముకోవడమా? కస్తూరివారి కోడలు ఇడ్డెన్ల పళ్ళెం ఎత్తుకొని ఇంటింటికీ తిరగడమా? అవ్వ!

గతాన్ని తవ్వుకొని శేషయ్య వంశచరిత్ర అతని కళ్ళముందు గిర్రున తిరిగింది.

శేషయ్యగారి తాత కస్తూరి అమరయ్యగారి పేరు వినని వాళ్లు ఆ చుట్టుపక్కల నాలుగు ఆమడల్లో లేరు. అమరయ్యగా రేనాడో అంతరించినా ఆయనగారి కీర్తికి చిహ్నాలుగా, వూళ్లో ఒక దేవాలయమూ, ఒక సత్రమూ, ఒక నుయ్యీ, మర్రిచెట్టూ, ఈనాటికీ వున్నాయ్. శేషయ్య తండ్రి సుక్షేత్రంలాంటి పదిహేనెకరాల మాగాణీ కర్పూరంలా వెలిగించి తండ్రిని మించిన తనయుడు అని అనిపించుకున్నాడు. పోతే శేషయ్య తండ్రి, తాతలు

ఆర్జించిన అనంతమైన కీర్తికీ, గౌరవానికీ వారసుడై వుడతా భక్తినీ, మిగిలిపోయిన పదెకరాలనూ, కుటుంబ గౌరవం, కీర్తి ప్రతిష్టల క్రింద మార్చి, పితృదేవతలకు కళంకం రాకుండా కాపాడి తన వారసత్వాన్ని నిలుపుకున్నాడు. ఆ వంశవృక్షంలో నివారు మనకు తెలిసినంతవరకు వొరులకు పెట్టేరేగాని ' దేహి ' అని ఒకడిని అర్థించలేదు.

శేషయ్య జీవితంలో ఓ అర్ధ శతాబ్దం, చీకూ చింతా లేకుండా గడిచిపోయింది. కాని గత రెండు మూడు సంవత్సరాలుగా, ఆర్థికమైన ఈతిబాధలు శేషయ్య ఆత్మకు కాకపోయినా దేహాన్ని పట్టి పీడించసాగాయి.

ఉన్న స్థిరాస్థి, చరాస్థి, అప్పులవాళ్ళ పాలుకాగా ఓ ఇల్లు మాత్రం మిగిలివుంది. శేషయ్య స్వయంగా వ్యవసాయం చేసేవాడు కాదు. పోనీ ఏమైనా వ్యాపారం చేసేవాడా అంటే అదీ కాదు. అది వాళ్ళ వంశంలో లేని సంగతి. "గొప్పగా" "గౌరవంగా" బ్రతకడం వారి వంశంలో వారికి ఉగ్గుపాలతో వచ్చిన మాట.

సత్రాలు కట్టించి, సమారాధనలు చేయించిన శేషయ్యగారి ఇంట్లో, ఈరోజు పొయిలో పిల్లి లేవడమే అంతంత మాత్రం అయిపోయింది. ఇంతకాలం భర్తకు ఒదిగి ఒదిగి బతికిన రామసుబ్బమ్మ కళ్ళు తెరిచింది.

ఇప్పుడైనా కళ్ళు తెరిచి ఏదో ఒక జీవనాధారం కల్పించుకుంటేగాని భుక్తికి గడిచే మార్గంలేదని తెలుసుకున్న శేషయ్య పెళ్ళాం, ఇడ్లెన్ వ్యాపారంచేసి పొట్టపోసుకోవాలనే నిర్ణయానికి వచ్చింది.

దొంగతనం.... ఇంకా.... ఇంకా.... చేస్తే తప్పుగాని కష్టపడి నాలుగురాళ్ళు సంపాదించుకొంటే తప్పేమిటి ? ఆ మెరకవీధి వెంకాయమ్మ ఇడ్లెన్ వ్యాపారంచేసి, ఇద్దరి కూతుళ్ళ పెళ్ళిచేసి చిన్న ఇల్లు కట్టుకోలా ? అనుకుంది రామసుబ్బమ్మ.

ఓరోజు రామసుబ్బమ్మ తన గోడు పొరుగింటి కాంతమ్మగారితో వెళ్ళబోసుకుంది. ఆమె సాధారణంగా వెంకాయమ్మను చూపించి "ఏమిటమ్మా నీదంతా పిచ్చిగానీ ! రోజూ పొద్దున్నే నాలుగు వాయిలు ఇడ్లెను వేసి అమ్ముకుంటే ఒక రూపాయి డబ్బులు కళ్ళ చూస్తావు. ఇంటి ఖర్చు ఎల్లమారిపోదూ ? ఆ మెరకవీధి వెంకాయమ్మను చూడరాదూ ! ఇద్దరి కూతుళ్ళ పెళ్ళిళ్ళుచేసి, ఇంత నిలవ కూడా చేసుకుంది" అంటూ వుండేది.

ఇంట్లోవున్న వెండి కంచాలూ, కూర గిన్నెలూ, మార్వాడీ కొట్లోకి తరలిపోగా, రామసుబ్బమ్మ ఏదో ఒకటి చెయ్యకపోతేగాని లాభం లేదని మథనపడసాగింది.

'ఏమో ఇద్దెన్ల వ్యాపారం పెడితే ఆయన ఒప్పుకుంటారో లేదో ?' అన్నది ఒకరోజు రామసుబ్బమ్మ కాంతమ్మతో.

'ఒప్పుకోక ఉరేసుకుంటాడా ఏం ? సీదంతా చోద్యం కాకపోతే' అన్నది కాంతమ్మ సాగదీస్తూ.

'తప్పేముందిలే ! ఏదో ఒకటి చెయ్యక తప్పుతుందా ఏం ? సరేకాని ఈపూటకు తవ్వెడు బియ్యం బదులివ్వు ! అన్నీ కలిపి రేపిస్తాను.' అడిగింది రామసుబ్బమ్మ.

'అయ్యో తల్లీ ! మా ఇంట్లో కూడా నిండుకున్నయ్యే ! ఈ నెల్లో ఐదు మానికలు నీకే ఇస్తిని ? అప్పుడే తెచ్చిన బియ్యమన్నీ అయిపోయాయని ఆయన 'ధూం ధాం' చేస్తున్నాడమ్మా !' అన్నది కాంతమ్మ.

రామసుబ్బమ్మ సగం చచ్చి, నెత్తిన చీరకొంగు వేసుకొని ఖాళీబుట్ట తీసుకొని ఇంటికి తిరిగొచ్చింది.

రాను రాను రామసుబ్బమ్మకు చేబదుళ్ళు పుట్టకుండా పోయినయ్ ! శేషయ్య చేతికి ఇంట్లో అమ్మదగిన వస్తువేదీ దొరక్కుండా పోయింది.

అనేక రాత్రిళ్లు నిద్ర మానేసి ఆలోచించిన ఫలితంగా, రామసుబ్బమ్మ ఒక నిర్ణయానికి వచ్చింది. ఒకరోజు

మెరకవీధి వెంకాయమ్మ దగ్గరకెళ్ళి ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడుతూ, ఇడ్లెన్ల వ్యాపారంలోని సులువులూ బరువులూ తెలుసుకు వచ్చింది.

వెధవముండయినా వెంకాయమ్మ నయం! కూతుళ్ళ పెళ్ళిళ్ళుచేసి, ఇంత వెనకూ కూడా వేసుకుంది. తనకూ పెళ్ళీడు కొచ్చిన కూతురుంది. ఆ మనిషి చూస్తే చీమకూడా కుట్టనట్టు తిరుగుతాడు. తను మాత్రం ఏం చెయ్యగలదు? సంసారం గడిచే మార్గం ఏది? 'గొప్పగా' బతికిన కుటుంబం అని ఈరోజు పనీ పాటా లేకుండా కూర్చుంటే గడుస్తుందా! తను ఇప్పుడున్న పరిస్థితుల్లో ఒళ్ళొంచి నాలుగు వాయిలు ఇడ్లెన్లువేసి అమ్ముకుంటే తప్పేముంది?

రామసుబ్బమ్మ మధనపడి పడి ఓరోజు భర్తతో అంటే కస్సున లేచాడు.

ఇక పోతే, రాగా పోగా ఇల్లు మాత్రం వుంది. ఆయన వాలకం చూస్తే అది కూడా ఏ అమ్మకానినో, తాకట్టుకో పెట్టే ధోరణిలో వుంది. ఆ ఇల్లు కాస్తా పోతే వుండటానికి ఈ నీడ కూడా వుండదు. ఎదిగొచ్చిన పిల్లను రొమ్ములమీద కుంపటిలా పెట్టుకొని తను ఏమైపోతుంది?

శేషయ్య పెళ్ళాం తెగింపు చేసింది. ఏమయితే అయిందని ఇడ్లెన్ల వ్యాపారం చెయ్యాలనే నిశ్చయాని కొచ్చింది.

ఆరోజు ఉదయం రామసుబ్బమ్మ తన నల్లపూసల గొలుసు, తనకు పెళ్ళయిన కొత్తలో చేయించుకున్నది, తీసి మొగుడికి తెలియకుండా బజారుకు పంపించి అమ్మించింది. మెళ్లో వట్టి నల్లపూసలూ, పసుపుకొమ్మూ కట్టుకొని, రెండూ అమ్మగా వచ్చిన ఆరువందల రూపాయలూ, పెట్టెలో భద్రంగా దాచింది.

ఎలా పసికట్టాడో శేషయ్య సాయంత్రం రచ్చబండ దగ్గిరనుంచి వచ్చి భార్యమీదకు దూకుడుగా లేచాడు.

రామసుబ్బమ్మ మొండికేసి మోటు సరిచింది.

"ఇల్లాంటి దౌర్భాగ్యపు పనులు చేశావంటే ప్రాణాలు తోడేస్తాను" అన్నాడు శేషయ్య.

"అన్నీ చేశావులే! నోరు మూసుకు ఓ మూల పడుండు!" అన్నది రామసుబ్బమ్మ.

శేషయ్య ఉగ్రుడైపోయి, పళ్ళు బిగించి భార్యమీదకు లేచాడు.

ఉద్రేకంతో వళ్లు మర్చిపోయిన రామసుబ్బమ్మ మరోమాట మిగిలింది.

"ఆ కూత మళ్ళీ కూశావంటే పళ్ళు రాలతయ్!" అంటూ శేషయ్య కర్ర పైకెత్తాడు.

అదీ సంగతి! ఆరోజు శేషయ్యకు అంత కోపం రావడానికి కారణం—ఇంత బతుకూ బతికి ఇంటెనకాల చచ్చినట్లు భార్య, ఇన్నేళ్లు వచ్చినా ఇంగిత జ్ఞానం లేకుండా ఇడ్డెన్ల వ్యాపారానికి సిద్ధమవటం ఏమిటి?

"అదేమిటి నాన్నా?" అంటూ కూతురు తల్లితండ్రుల మధ్యకు రావడంతో కర్ర అవతల పారేసి మంచంమీద నడుం వాల్చిన శేషయ్య మనసు తుకతుకలాడిపోయింది.

ఛీ! ఛీ! ఇక తను దీనితో సంసారం చెయ్యలేడు!

అది వీధినపడి ఇడ్డెన్లు అమ్మడం మొదలుపెట్టాక తను ఏ ముఖంతో ప్రజల ముఖం చూస్తాడు? తరతరాలుగా తన పూర్వీకులు ఆర్జించిన కీర్తిప్రతిష్టలను ఈరోజు ఈ ముండ ఇడ్డెన్ల పాత్రలో పెట్టి కాల్చివేస్తుందా? దీని వాలకం చూస్తే రేపో మాపో ఇడ్డెన్ల అమ్మకం ఆరంభించేట్టుగా వుంది. అది చూస్తూ ప్రాణాలతో తను బతకలేడు. అయినా తన బతుక్కి ఇక అర్థంలేదు. పూలు అమ్మినచోటే కట్టెలు అమ్మలేడు.

"ఏమయ్యా శేషయ్యా! నీ పెళ్ళాం ఇడ్డెన్ల వ్యాపారం చేస్తుందటగా?" అని నిలేసి ఊళ్ళోవాళ్లు అడిగితే తను ఆ మాటలు విని సహించగలడా? తన కుటుంబ గౌరవానికీ, సాంప్రదాయానికీ రేపటితో బలిదాన

ప్రారంభం కాబోతోంది. బతికినన్నాళ్ళు ఇక తను బతకపోడు! బతికినన్నాళ్ళు పరువుగా బతికాడు. పరువు పోయాక ఇక బతుకెందుకూ ?

మహా సముద్రంలో వాయుగుండం ప్రారంభం అయాక లేచిపడే అలల్లా శేషయ్య బుర్రలో ఆలోచనలు ఉవ్వెత్తుగా లేచి, సాగి, విరిగిపడుతున్నాయ్! శేషయ్య ముసుగు బిగించి పడుకున్నాడు.

రాత్రి పది గంటలు దాటింది. కాని శేషయ్య ముసుగు తన్నిపట్టి పడుకొనే వున్నాడు.

'భోజనానికి లేవమనవే!'_రామసుబ్బమ్మ సన్నగా, తలుపు పక్కగా నిల్చొని కూతురితో అన్నట్టు భర్తను ఉద్దేశించి అన్నది.

శేషయ్య ఉలకనూ లేదు. పలకనూ లేదు.

'లే నాన్నా! చాలా పొద్దు పోయింది_' కూతురు కూడా వచ్చి అన్నది.

శేషయ్య ముసుగులోనుంచి ముఖం బయటపెట్టి 'పోండి! అవతలకు! నాకు అన్నం వద్దూ! ఏమీ వద్దు!' అన్నాడు.

"అదేమిటి నాన్నా అట్లా అంటావ్ ?" అన్నది కూతురు దిగులుగా.

"ఈ మంకు పట్టేమిటే ఇన్నేళ్ళూ వచ్చి ?"
అన్నది రామసుబ్బమ్మ.

'ముందు పదండి అవతలికి ! మీ చావు మీరు చావండి ! నా చావు నేను చస్తాను. ఇక మీకూ నాకూ సంబంధం లేదు. ఆఁ ఇహ ! ఇంతే !' అంటూ శేషయ్య మళ్ళీ ముఖంమీదకు దుప్పటి లాక్కున్నాడు. బిగుసుకొని పడుకున్నాడు.

అవును ! శేషయ్య ఆత్మాభిమాని ! ఆత్మాభిమానం ఆయనగారికి ఉగ్గుపాలతో పెట్టింది. శేషయ్య మాటంటే మాటే ! హరిహరాదులు అడ్డొచ్చినా తను అనుకొన్న పని సాధించాల్సిందే ! మరి శేషయ్యంటే శేషయ్యా ? అమరయ్య గారి మనుమడు ! ఉక్కుపిండం ! ఉద్దండుడు ! ప్రచండుడు ! ఇంకా ఏమేమో ప్రశంసలు అందుకొన్నాడు లోకంనుంచి.

శేషయ్య స్వభావం తెలిసిన తల్లీ—కూతుళ్ళు అక్కడి నుంచి జారుకున్నారు.

'ఆ మనిషికి ఒకళ్ళు చెబితే తలకెక్కదు. తనకు తోచదూ !' నిట్టూరుస్తూ మంచం వాల్చుకొని పండుకుంటూ "ఒసే పిల్లా ! నువ్వు పెట్టుకు తినవే !" అన్నది.

"నువ్వు కూడా తినవే !" అన్నది కూతురు.

"నువ్వు పోవే, నన్ను విసిగించక. పోయి తిను" కసురుకుంది రామసుబ్బమ్మ.

కమల మారు పలక్కుండా పిల్లిలా పోయి పడుకుంది.

ఎంత ప్రయత్నించినా రామసుబ్బమ్మకు నిద్ర పట్టలేదు. మంచంమీద అటూ ఇటూ దొర్లడం మొదలు పెట్టింది.

ఏం మనిషమ్మా ! ముదనష్టపాడు ! ఆస్తంతా సర్వ నాశనం చేశాడు. తినడానికి కూడు లేకుండా చేశాడు. రెండు చేతులా దానధర్మాలు, పరువూ ప్రతిష్టా అంటూ సర్వం దుబారా చేశాడు. ఎదిగొచ్చిన పిల్ల ఇంట్లో వుందనే జ్ఞానం కూడా లేదు. ముసలిపీనుగ ఒప్పుకుంటేనేం ? ఒప్పుకోకపోతేనేం ? తను వ్యాపారం చేసి తీరుతుంది. నాలుగు వాయిలు ఇడ్లెను వేసి అమ్ముకుంటే ఈయన పరువు ప్రతిష్టలు కాలిపోతయ్యట ? ఇంటింటికీ చేట పట్టుకెళ్ళి అడుక్కుంటూంటే పరువు కాలిపోదు కాబోలు ? నీ పరువూ నువ్వూ మండ.

రామసుబ్బమ్మ పెళ్ళున మెటికలు విరిచింది.

ఈ ఆరువందల్తో గుట్టు చక్కగా వ్యాపారం చేసుకోవచ్చు. ఓ రెండువందలుపెట్టి ఇడ్లెన పాత్రా, మిగతా సామాను కొనుక్కోవచ్చు. ఓ బస్తా మినుములూ, ఓ బస్తా బియ్యం ఒకేసారి కొని ఇంట్లో పెటుకుంటే లాభసాటిగా వుంటుంది. తను మాత్రం వీధిన తిరగాలా ? ఏం ? డబ్బులిచ్చి ఓ కుర్రాడిని పెట్టుకుంటే పొద్దున్నే

ఓ గంట అట్టా పోయి అమ్ముకొస్తాడు. చుట్టుపక్కలవాళ్ళు ఎటు దిరిగీ ఇంటికే వస్తారాయె!

కాస్త బాగా సాగితే మధ్యాహ్నంపూట గారెలూ, చిట్టిగారెలూ వేసి కుర్రాడికిస్తే వాడే అమ్ముకొస్తాడు. పావలా డబ్బులు చేతిలో పడ్తే ఈ కరువు రోజుల్లో మనిషి దొరక్క పోతాడా ఏం? అయినా పని చేసుకుంటే తప్పేముందీ; తిండిలేక మాడి చస్తారా ఏం? దేవుడు మేలుచేస్తే, కాలం కలిసి వస్తే, వ్యాపారం బాగా సాగుతుంది. నిదానంగా ఓ చిన్న కాఫీ హోటలే పెట్టుకోవచ్చు. అవును మరి; హోటల్ వ్యాపారంచేసి లక్షలు గడించిన వాళ్ళున్నారు. పిల్లను ఒక ఇంటిదాన్ని చేస్తే తన దిగులు తీరిపోతుంది.

తను పెట్టబోయే ఇడ్లెన్ల వ్యాపారాన్ని గురించి ఆలోచిస్తూ రామసుబ్బమ్మ కునుకు తీసింది.

తొలి కోడి కూసింది. రామసుబ్బమ్మ వళ్ళు విరుచు కుంటూ లేచింది. రాత్రి అన్నం తినకపోవడంవల్ల వళ్ళు నీరసంగా వుంది.

తెల తెలవారుతోంది. బాదం చెట్టుమీద కాకులు రొదచేస్తూ గుంపులు గుంపులుగా అల్లీబిల్లీ తిరుగుతున్నాయ్. బావి దగ్గిర ముఖం కడుక్కొని పైట చెంగుతో ముఖం తుడుచుకుంటూ దేవుడి గదిలోకి వచ్చింది రామసుబ్బమ్మ.

ఆ మనిషి నిద్రలేవకముందే బజారుకెళ్ళి సామాన్లు కొనుక్కొస్తే మంచిది. అన్నట్టు కాంతమ్మ సాయం వస్తానన్నది. దాని మొగుడు రామలింగయ్యను కూడా తీసుకెళ్తే మంచిది. ఆ సుళువు బళువు తనకు తెలియదాయె! రెండుసార్లు వాళ్ళ సాయం తీసుకొంటే ఆ తర్వాత తనే అన్ని పనులూ చేసుకోగలదు. ఇదేం బ్రహ్మవిద్య కనకనా? ఒంటరిముండ ఆ వెంకాయమ్మ చేసుకోవటంలా?

ఆలస్యమైతే ముసలిపీనుగ లేస్తాడేమో? చూస్తే మళ్ళీ రంగం పెట్టుకు కూర్చుంటాడు.

అనుకుంటూ రామసుబ్బమ్మ నిశ్శబ్దంగా నడిచి గదిలోకి వెళ్ళి పెట్టె తెరిచింది. గుడ్డల పొత్తులకిందుగా వేళ్లు పోనిచ్చి తను ఆనవాలుగా పెట్టినచోటు వెతికింది.

రామసుబ్బమ్మ గుండెలు 'ఠార్' మన్నాయ్! చేతి వేళ్లు వణికాయ్! బట్టలన్నీ బయటికితీసి పెట్టెంతా వెతికింది. బట్టల మడతలు ఒక్కొక్కటే విదిలించి చూసింది. పెట్టె తిరగా బోర్లా వేసి వెతికింది.

"హరి భగవంతుడా! నా డబ్బు!" నిలువుగుడ్లు వేసి నేలమీద చతికిలబడి నెత్తి బాదుకుంది.

ఖాళీ పెట్టె బావురుమంటూ ఆమెకేసి చూసింది.

రామసుబ్బమ్మ రొమ్ములు బాదుకుంటూ 'అయ్యో! దొంగలు పడ్డారర్రో! కొంప గుండం చేశారర్రో!' అని ఏడుస్తూ శేషయ్య పడుకున్న గదికేసి పరుగుతీసింది.

అయ్యో! మీ నిద్ర మండిపోనూ! కొంప దోపిడీ అయిపోయింది. లేవండర్రో!' అంటూ రామసుబ్బమ్మ తలుపు తీసుకొని గదిలోకి వచ్చింది.

శేషయ్య మంచంమీద లేడు. మంచం బోసిగా, దిగులుగా ఆమెకేసి చూస్తున్నట్టే అనిపించింది.

ఒక్క క్షణంపాటు రామసుబ్బమ్మ నిశ్చేష్ఠురాలై నిల్చుంది. నివ్వెరబోయిన రామసుబ్బమ్మ తెప్పరిల్లుకొని గదంతా కలయజూసింది.

దండెంమీద ఉతికిన ధోవతులు లేవు. కొయ్యెపెట్టె మీద బట్టలసంచి లేదు. వంకిన శేషయ్య చేతికర్ర లేదు.

రామసుబ్బమ్మ గాలి బిగపట్టి మంచంకింద చూసింది. శేషయ్య చెప్పులు లేవు.

"అయ్యో! నా కొంప తీశాడర్రో!" అంటూ రామసుబ్బమ్మ ముఖాన చేతులువేసి బాదుకుంటూ భోరున ఏడ్చింది.

కూతురువచ్చి తల్లిని కౌగలించుకొని ఏడ్చింది, అసలు సంగతేమిటో తెలియకుండానే.

కొద్ది క్షణాల్లో ఇరుగు పొరుగు వాళ్ళంతా వచ్చి గదిలో నిండిపోయారు.

" నేను అనుకుంటూనే వున్నా అంతపనీ చేస్తాడనీ ! " అన్నాడు ఓ ముసలాయన.

అందరూ తలోక మాటా అన్నారు.

" శేషయ్య పారిపోయాడా ? " అన్నాడు ఒకాయన రామసుబ్బమ్మ మొఖంలోకి లోతుగా చూస్తూ........

రైల్లో ఓమూల ఒదిగి కూర్చొనివున్న శేషయ్య ముఖం గంభీరంగా వుంది.

రైలు వేగాన్ని, రొదనూమించి శేషయ్య బుర్రలో ఆలోచనలు సాగినై—

తను ఈ శరీరాన్ని కొద్దిరోజుల్లోనే త్యజించ బోతున్నాడు. తన అభీష్టమూ నెరవేరింది. ఆ ఆరువందల రూపాయలతోపాటు దాని వ్యాపారం గల్లంతే ! అయినా తను .... ఆరువందలు .... డబ్బంతా తీసుకు రాకపోతే బాగుండేదేమో ? తను చావదల్చుకుంటే ఇంతకంటే వేరు మార్గాలు లేవా ? ఇంటిదగ్గిర ఏ బావిలోపడి చచ్చినా, వురిపోసుకున్నా, ముందు పోలీసులొచ్చి చుట్టుకుంటారు. శవాన్ని తీసుకెళ్ళి ఆసుపత్రిలో కోస్తారట. ఎంత దారుణం ? తను అలా ఎన్నటికీ జరగనివ్వడు.

శేషయ్యకు తనమీదనే కాకుండా తన శరీరంమీద కూడా వల్లమాలిన అభిమానం ఏర్పడింది.

తన జీవితకాలమంతా చాలా సత్కార్యాలూ, దాన ధర్మాలూ, చేసి పుణ్యం ఆర్జించాడు. అలాంటి తను హీనమైన చావు చావలేడు. తన శరీరాన్ని పవిత్రమైన గంగాజలాల్లోనే వదల దల్చాడు. గంగలో ప్రాణాలు అర్పించినవారికోసం కైలాసం తలుపులు బార్లాగా తెరిచి వుంటాయట ! తను అంతకంటే కోరుకోతగిన చావులేదు.

ఏమైనా దాన్నిగురించికానీ, పిల్లనుగురించికానీ ఆలోచించడం అనవసరం. వాళ్ళతో తనకు ఋణం తీరిపోయింది. ఈ లోకంతోటే తనకు ఋణం తీరిపోయింది. ఈ డబ్బుతో పుణ్యక్షేత్రాలు దర్శించి కాశీచేరి గంగలో ప్రాణాలు త్యజిస్తాడు.

శేషయ్య కృష్ణా గోదావరీ నదుల్లో స్నానాలుచేసి ఇంత పుణ్యం మూటగట్టుకొని తన ప్రయాణాన్ని సాగించాడు. పూరీ జగన్నాథుని దర్శించి, త్రివేణి సంగమానికి పయనమైనాడు. త్రివేణీలో మునిగి కాశీకి ప్రయాణం కట్టాడు. మార్గమధ్యంలోవున్న పుణ్యతీర్థాలు సేవించీ, పుణ్యక్షేత్రాలు సందర్శించీ, ఎట్టకేలకు శేషయ్య కాశీ చేరాడు.

కాశీ చేరేసరికి శేషయ్య చేతిలో పదిరూపాయలు మాత్రమే మిగిలివున్నాయ్. వెళ్ళినరోజే గంగలో స్నానం చేసి కాళికాదేవిని దర్శించి రాత్రి అయేసరికి కాళీఘాటుకు దగ్గిరలోవున్న ఓ సత్రానికి చేరుకున్నాడు. అరోజు భోజనానికీ అదీపోగా ఇంకా అరు రూపాయలూ, చిల్లరా మిగిలివుంది.

అ రాత్రి పడుకొని శేషయ్య ఆలోచించాడు—

తను రేపు ఈ జీవితాన్ని చాలించబోతున్నాడు. తనకు భూమిమీద నూకలు నిండాయి. తనకు భగవంతుని ఆజ్ఞ అయింది తెల్లవారురూమున నదిలో స్నానంచేస్తూ— అలా....అలా....లోపలకు పోయి గంగమ్మతల్లి ఒడిలో శాశ్వితంగా కన్నుమూస్తాడు. తనకు ఆఖరు రాత్రి ఇదే. తను పడుకున్న చోటున రేపు ఈ శేషయ్య వుండడు. ఈ చోటు _ తను ఇప్పుడు పడుకొన్నచోటు _ రేపు ఖాళీగా వుంటుంది.

శేషయ్య లేచి కూర్చొని తను పడుకొన్న చోటును మమకారంతో తడిమి చూచుకున్నాడు. శేషయ్య అంతరంగం లోని అజ్ఞాత శక్తులేవో జీవితంమీద ఆశల్ని, మమకారాన్ని రెచ్చగొడుతున్నాయి. భార్యాబిడ్డల్ని తల్చుకుని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

ఛీ! తను ఇంటికి తిరిగిపోవడమా? ఏ ముఖం పెట్టుకొని తిరిగిపోతాడు? తను ఇంత దిగజారిపోతున్నాడేం! తనకోసం ఓ వైపు కైలాస ద్వారాలు తెరిచివుంటే—మళ్ళీ ఆ నరకంలోకి పోతాడా? ఈ గుక్కెడు ప్రాణం—కళ్ళుమూసుకొని బుడుంగుమంటే సరిపోయె? ఆ తర్వాత తనకు బోలెడంత శాంతి! శివుడి అజ్ఞ అయింది. ఇక ఈ జీవితానికి మంగళం పాడాల్సిందే!

ఎవరి కెవరు? ఏది శాశ్వితం! అంతా మాయ! అంతా మిథ్య!

గంగానది హోరు వినబడుతోంది. శేషయ్య బుర్రలో ఆలోచనలు, నదిలోని అలల్లా అనంతంగా లేచిపడుతున్నాయి. ఆలోచిస్తూనే శేషయ్య మగతగా, మత్తుగా నిద్రలోకి జారిపోయాడు.

ఏ తెల్లవారుఝామున నిద్రపట్టిందో పాపం? శేషయ్య నిద్రలేచేటప్పటికి తెల్లగా తెల్లవారిపోయింది. సూర్యకిరణాలు శేషయ్య వంటికి చురచుర తగిలాయి.

శేషయ్య ఉలిక్కిపడి లేచి కూర్చున్నాడు.

ఎంతపని జరిగింది? తను చావదల్చుకున్న మనిషే? మరణించాలనుకొంటూ అంత మైమరచి నిద్రపోయాడా?

శేషయ్యకు తనమీద తనకేదో రోత పుట్టింది.

అంత రోతలోనూ, శేషయ్యకు హృదయాంతరాళాల్లో ఎక్కడో ఆనందం మువ్వలచప్పుడు చేస్తూ గంతులేసింది. శేషయ్యలోని నైరాశ్యం దాని గొంతు నులిమి పైకి వచ్చింది.

ఛీ! ఏం బ్రతుకు? తను చావడానికి సందేహిస్తున్నాడా? ముమ్మాటికీ లేదు. తను సందేహించడం లేదు. ఇటు సూర్యుడు అటు పొడిచినా ఇక తను ఆగడు. తను చచ్చితీరుతాడు!

శేషయ్య లేచి సంచి సర్దుకొని వేగంగా గంగానది ఒడ్డుకేసి బయలుదేరాడు.

ఉదయభానుడి కిరణాలు గంగమ్మ తల్లిని పొదివి పట్టుకున్నాయి. వెండి తళుకులు కప్పుకొని గంగానది మెరుస్తోంది.

నదిఒడ్డుకు వచ్చిన శేషయ్య జేబులో చెయ్యిపెట్టుకొని తడిమి చూచుకున్నాడు. ఇంకా ఆరు రూపాయిలూ, కొంత చిల్లరా వుంది.

ఈ డబ్బుతో ఈరోజు కూడా మహారాజులా జీవితం గడపొచ్చు. మళ్ళీ తను ఈ జీవితాన్ని చూడబోతున్నాడా ఏం? గంగానదిలో ప్రాణాలు విడిచే తనకు మళ్ళీ జన్మంటూ వుండదు. హాయిగా ఈ డబ్బుల్తో ఈరోజు తిని, రేపు

చావచ్చు ! మిగిలిన డబ్బులు.... మిగిల్తేనే గుడ్డివాళ్ళకు దానం చెయ్యవచ్చు. ఆ ఫలితం కూడా దక్కుతుంది. ఆఖరు రోజు తను మనసారా తిని, ఆనందించీ, మరీ చస్తాడు. అదీగాక ఇప్పుడు నదిలో పడ్తే ఎవరైనా చూసి బయటికి లాగుతారు. అప్పుడు తన పనేంగాను ? అన్నట్టు గుర్తొచ్చింది. తన మతిమండ ! అసలు సంగతే ఇంతవరకూ గుర్తులేదు. రేపు వైకుంఠ ఏకాదశి. పర్వదినం ! ఏకాదశినాడు మరణిస్తే స్వర్గద్వారాలు తెరిచివుంటాయనీ, పుష్పవిమానం వచ్చి తీసుకెళుతుందనీ శాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నాయ్. ఇన్నాళ్ళూ వుండి, తను చూస్తూ చూస్తూ ఈరోజు చావడం ఏమిటి ? రేపు ఏకాదశి ! తెల్లవారఝామున ఈ తుచ్ఛ దేహాన్ని విసర్జించి తను పరమాత్మలో లీనం అయిపోతాడు. తెల్లవారుఝామునైతే తను మునగడం ఎవరూ చూసి బయటకు లాగరు కూడా.

శేషయ్య దంతధావనంచేసి, నదిలో స్నానంచేసి సత్రానికి తిరిగొచ్చాడు. నదినుండి తిరిగొచ్చిన దగ్గర నుంచీ అతని మనసు పీకుతూనే వుంది.

తను భయపడుతున్నాడా ? ప్రాణంమీద తనకు మమకారం తీరలేదా ? ఏమిటి తను ఇలా మెత్తబడి పోతున్నాడు.

శేషయ్య అంతరాత్మ ఘోషించింది. కాని శేషయ్య మళ్ళీ తన అంతరాత్మను తనే సమాధానపర్చుకున్నాడు.

వైకుంఠం తలుపులు రేపు బార్లాగా తెరిచి వుంటాయి. లోపలకు తను సునాయాసంగా ప్రవేశించగలడు.

ఆ రాత్రి శేషయ్య మళ్ళీ మధనపడసాగాడు.

ఇంకా కొన్ని గంటల్లో తను ప్రాణాల్ని త్యజించబోతున్నాడు. జీవితం ఎంత చిత్రమైందీ? ఇవ్వాల్టి తెల్లవారుఝామున తను నదిలో పడివుంటే తను ఇప్పుడు ఇక్కడ వుండేవాడా? తను పడుకొన్నచోటు ఖాళీగా వుండేది.

శేషయ్య శరీరం జలదరించింది.

ఇప్పుడు తన శరీరం గచ్చుమీద బరువుగా వాలివుంది. తను ఈరోజు ఎన్ని వింతలు చూశాడు? ముష్టివాళ్ళూ రిక్షావాళ్లూ—అంతా బతుకుమీది ఆశతో ఎంత కోలాహలంగా తిరుగుతున్నారు?

అరే! ఏమిటి తను ఇలా ఆలోచిస్తున్నాడు? తను బతికి ఇంకేం చేస్తాడు? తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళగలడా? వెళ్ళి ఊళ్ళోవాళ్ళ ముఖం చూడగలడా? ఇంతపనీ జరిగాక తను పెళ్ళాం ముఖం చూడగలడా? అని ఇడ్డెన్ల వ్యాపారం చేస్తుంటే చూసి సహించగలడా? తన ఆత్మాభిమానం ఏమైంది? తన పౌరుషం మంటగలిసిందా? ఏమైనా తను ఈ నిర్ణయాన్నుంచి వెనుదిరిగలేడు! తన హృదయంలో రగులుతున్న ఈ చిచ్చు, గంగా గర్భంలో

ఆరవలసిందే! తను మరణిస్తాడు—మరణిస్తాడు—వైకుంఠ ఏకాదశి తెల్లవారుఝామున ఆ గంగమ్మ పొత్తిళ్ళలో శాశ్వితంగా కళ్ళుమూస్తాడు.

తన ఆత్మకు శాంతీ—ముక్తీ....మోక్షం లభిస్తాయి. తను జన్మరాహిత్యం పొందుతాడు!

గంగానది రొద మృత్యు దేవత లాలిపాటలా వినబడుతోంది శేషయ్య చెవులకు.

అతని హృదయంలో_ఆశా_నిరాశా_జీవితమూ_మృత్యువూ – పెనుగులాటతో నిండిపోగా, భయంకరమైన ఆలోచనలతో, పీడ కలలతో ఆ రాత్రి మూడు ఝాములు గడిపాడు శేషయ్య.

నాలుగో ఝామున శేషయ్య లేచి, బట్టలసంచి సర్దుకొని నిశ్శబ్దంగా సత్రంలోనుంచి బయటకు నడిచాడు.

వీధులన్నీ నిర్మానుష్యంగా వున్నాయి.

గంగానది హోరు దూరంగా వినబడుతోంది.

పిండి ఆరబోసినట్టు వెన్నెల.

శేషయ్య చకచకా నదికేసి నడక సాగించాడు.

గంగానది తెల్ల త్రాచులా మెరుస్తూ గంభీరంగా కదిలిపోతోంది.

శేషయ్య నది దరిదాపులకు వచ్చేసరికి వెనకనుండి ఏదో శబ్దం వినిపించింది. శేషయ్య వేగంగా నడుస్తూ నదిని సమీపించాడు. వెనకనుంచి వస్తోన్న శబ్దం శేషయ్య వేగాన్ని మించి దగ్గరౌతూంది.

*

శేషయ్య నది మెట్లమీద కాలు పెడుతూనే చేతిలోని సంచిని నదిలోకి విసిరేశాడు. పంచెను మొలకు దోపుకుని నదిలోకి దూకబోతున్న శేషయ్య భుజాలమీద బలమైన చేతులు పడ్డాయి. నదిలోకి ఒరిగిపోతున్న శేషయ్య శరీరాన్ని బలవంతంగా ఒక్క గుంజు గుంజాయి ఆ చేతులు.

శేషయ్య వెనక్కు తిరిగిచూసి నివ్వెరపోయాడు.

పోలీసులు శేషయ్య చెరో రెక్కా పట్టుకొని నిలుచున్నారు.

నదిలో పోవాల్సిన శేషయ్య ప్రాణాలు పోలీసుల చేతుల్లో పోయినట్టయినయ్.

*

'నగలన్నీ నదిలోనే పారేశావా ?' అన్నాడు ఒకడు.

శేషయ్య అయోమయంగా చూశాడు.

'పంచెలో ఏమన్నా దాచాడేమో ?' అంటూ ఒకడు శేషయ్య చేతులు పట్టుకోగా, రెండవవాడు బట్టలు తనిఖీ చేశాడు.

'ఊ! పద! స్టేషన్‌కు. అక్కడగాని అసలు వ్యవహారం బయటపడదు', మెడమీద చెయ్యివేసి పోలీసు స్టేషన్‌కు నడిపించారు శేషయ్యను.

*　　*　　*

ఆ క్రితం రాత్రే సత్రంలో పడుకొన్న ఒక బాలిక చేతి గాజులూ, మెళ్ళో గొలుసూ మాయమవడంవల్లా, శేషయ్య ప్రవర్తన అనుమానం కలిగించేదిగా వుండటంవల్లా, అతణ్ణి వెంబడించి పట్టుకోబోగా, చేతిలోవున్న నగల సంచిని నదిలోకి విసిరినట్టూ అది పోలీసులు కళ్ళారా చూసినట్టూ కేసు బనాయించబడింది.

తన పేరు తప్ప, ఊరూ, జిల్లా కూడా చెప్ప నిరాకరించిన శేషయ్యకు మూడు సంవత్సరాలు కఠినశిక్ష పడింది.

*　　*　　*

జైలు సెల్లులో కూర్చుని శేషయ్య తన విధిని నిందించుకున్నాడు.

ఏకాదశి ముందు రాత్రే నదిలో దూకివుంటే తనకు ఈ అవస్థ పట్టేది కాదుగా? తెగింపు చెయ్యలేని తనకు తగిన శాస్తే జరిగింది.

ఒక్క క్షణం ముందయితే తను నదిలోకి దూకి వుండేవాడు. ఆ ఒక్క క్షణం ఆలస్యమే తనను ఈ నరకంలోకి తోసింది.

భగవంతుడు తనను ఇంకా పరీక్షిస్తున్నాడు. ఈ జీవుడికి విముక్తి దొరికేరోజు ఇంకా రాలేదు కాబోలు. తను ఎంత నికృష్టమైన జీవితాన్ని అనుభవించాల్సి వచ్చింది? హంతకుల – దొంగలమధ్య తన నివాసం నేడు!

అమరయ్య మనమడికి ఎంత దుర్గతి పట్టింది?

ఇంకా నయం తన ఊళ్ళో, తనవాళ్ళకీ విషయం తెలియదు. తెలిస్తే ఇంకేమయినా వుందా? తన తరతరాల వాళ్ళకూ అపనింద చుట్టుకోదూ?

తను ధైర్యంగా పోలీసు లాఠీపోట్లకు నిలబడ్డాడు. కాని తన ఊరేదో, తనెక్కడివాడో చెప్పలేదు.

ఆ ఆలోచనలో శేషయ్య మనసుకు తృప్తి కలిగింది.

తను ఈరోజు చెయ్యని నేరానికి శిక్ష అనుభవిస్తున్నాడు. తను దొంగతనం చెయ్యడమా? శివ! శివ! శిష్టజన రక్షకుడవే! ఆపద్బాంధవా! ఎక్కడున్నావయ్యా! ఇంత ఘోరం జరుగుతూవుంటే చూస్తూ వున్నావేమయ్యా!

"అవును! నువ్వు దొంగవే!" శేషయ్య అంతరాత్మ ఘోషించింది.

"అవును! తను దొంగే! తన భార్య దాచుకొన్న డబ్బు కాజేసి తను పరారి అయ్యాడు.

"హే భగవాన్! క్షమించు! అందుకు నన్ను ఈ విధంగా శిక్షించావా?"

తన సొమ్ము తను తీసుకోవడం దొంగతనమా? ఆ ముండ ఇడ్డెన్ల వ్యాపారం పెట్టాననకపోతే తను ఈ పని చేసివుండేవాడా?

"ఏంది సేసయ్యా! మా ఏదాంతిలా కూకున్నావు! లే! లే! రాళ్లు పగలగొట్టాలంట. వార్డర్ పిలుత్తొన్నాడు" అన్నాడు ఒక ఖైదీ.

"సేసయ్యంటే సేసయ్యే! మాలావు ఏదాంతిలే! దొంగేశాలు ఏత్తాడు. మనందర్నీ మించిపోయాడనుకో!

బీడీ దమ్ములు లాగుతూ నలుగురైదుగురు ఖైదీలు శేషయ్య చుట్టూ చేరారు.

"ఇంకా కూర్చున్నారేమ్రా లేవండి!" వార్డర్ లాఠీ తిప్పుకుంటూ వచ్చాడు.

తాగే బీడీలు అవతల పారేసి, నెత్తి టోపీలు సర్దుకుంటూ బయలుదేరారు ఖైదీలు. శేషయ్య మౌనంగా వాళ్ళతో కలిసి నడిచాడు.

రాళ్లు పగలగొడ్తూ శేషయ్య అరచేతులు చూసుకొని ఖిన్నుడైనాడు.

ఏనాడూ పూచికపుల్ల పనిచెయ్యని తనకు ఈ గతి పట్టిందా !

పని సరిగా చెయ్యనివాళ్ళని వార్డర్ బూతులు తిడుతుంటే శేషయ్యకు రోషం ముంచుకొచ్చేది. తననెక్కడ తిడతాడోనన్న భయంకొద్దీ ఒళ్లొంచి పనిచేసేవాడు. రాళ్ళు పగలగొట్టడం నీళ్ళు తోడడం, కొయ్యలు చెక్కడం, శేషయ్య దినచర్య అయింది.

రాత్రిళ్ళు తనతోటివాళ్ళు తమ అనుభవాలు కథలల్లి చెపుతూ వుంటే, వింటూ వుండేవాడు శేషయ్య. రాను రాను శేషయ్యంటే మిగతా ఖైదీలకు గురి ఏర్పడింది. అధికారులకూ మంచి అభిప్రాయం వుండేది. శేషయ్య ఖైదీల తరఫున వాళ్ళ కష్టసుఖాలు అధికారులకు విన్నవించేవాడు.

తోటి ఖైదీలు తమ గతాన్ని తవ్వి చెబుతూ వుంటే శేషయ్య ఆసక్తితో వినేవాడు. చిన్నతనంనుంచీ, సోమరి తనానికి అలవాటుపడి, ఏ పనీ చెయ్యకుండా దొంగతనానికి దిగి, జీవితంలో సగభాగం జైళ్ళలోనే గడిపిన ఖైదీలను చూసి మథనపడేవాడు శేషయ్య.

కొందరి జీవితాలు ఎందుకిలా అవుతాయ్ ! అని ఆలోచించేవాడు.

తనకు అంతకుముందు తెలియని ఎన్నో విషయాలు తెలుస్తున్నట్టుగా వుంది శేషయ్యకు.

ప్రతి చిన్నదానికోసం మానవుడు ఎంత తహతహ లాడిపోతున్నాడో, పరిశ్రమిస్తాడో, జైలు జీవితంలో అర్థం అయింది శేషయ్యకు.

ఒక్క బీడీముక్క ఎంత శ్రమపడి సంపాదిస్తారు ఈ ఖైదీలు !

తను ఆత్మహత్య చేసుకోనందుకు శేషయ్య ఇప్పుడు బాధపడడంలేదు.

ఎన్నెన్నో వింత గాథలూ, పతితల చరిత్రలూ తను విన్నాడు. పగలంతా పనిచేసి రాత్రిళ్లు వళ్లు ఆదమరిచి నిద్రపోవడంలో ఎంత సుఖం వుంది !

వీళ్ళందరకూ లేని కారణాలు తనకు మాత్రం ఏమున్నాయి ? ఆత్మహత్య చేసుకోవడానికి ? తనెంత పొరపాటు చేసిందీ ఇప్పుడు తనకు అర్థం అవుతోంది. భార్య ఇడ్లెన వ్యాపారంపెట్టి సంసారాన్ని ఈదుకొస్తానంటే తనెంత అవివేకంగా ప్రవర్తించాడు ? ఆనాటి అభిమానం పౌరుషం ఇప్పుడేమైనాయి ? తనవంశ గౌరవం, కీర్తిప్రతిష్టలూ, ఈనాడు తనకు అక్కరకు వచ్చాయా ? వళ్ళు వంచి పనిచేస్తే వార్డరు ఊరుకుంటాడు. లేకపోతే కర్ర పైకెత్తుతాడు.

తల్లీ కూతుళ్ళు ఏమైపోయారో! తను వారిపట్ల ఎంత నిర్దయగా, దారుణంగా ప్రవర్తించాడు! అందుకు తాను తగిన శిక్షే అనుభవిస్తున్నాడు.

శేషయ్య రాత్రిళ్లు తన సెల్లులో పడుకొని ఆలోచిస్తూ కుమిలి కుమిలి ఏడ్చేవాడు.

కాలం గడిచే కొద్దీ ఖైదీల అభిమానాన్ని పొందగలిగాడు శేషయ్య. తోటివాళ్ళవట్ల శేషయ్య ఎంతో ఆదరణా, వాత్సల్యం చూపించగలుగుతున్నాడు. సత్ప్రవర్తనకు శేషయ్య అధికారుల మన్ననలను కూడా పొందగలిగాడు. వయసు ముదిరి కాయకష్టం చెయ్యలేని స్థితిలోవున్న శేషయ్యకు బండచాకిరీ తప్పింది. ఖైదీలకు వంట చెయ్యడానికి నియమించుకున్నారు. శేషయ్యకు ముందు ముందు కొంచెం కష్టంగా వున్నా, వంట చేయడంలో ఎంతో నేర్పును చూపించాడు. శేషయ్య వంట పరిశుభ్రంగా, రుచికరంగా చేసేవాడు. ఖైదీలు ప్రశంసాపరంపరలు శేషయ్యమీద కురిపించసాగారు. తనూ వాళ్ళతో కబుర్లు చెబుతూ కాలక్షేపం చెయ్యసాగాడు.

కాలం గడుస్తున్నకొద్దీ జైలునుంచి ఎప్పుడు బయట పడదామా అన్న ఆరాటం ఎక్కువయింది.

తన పెళ్ళాం, బిడ్డ ఏమైపోయారో? ఇంకా ప్రాణాలతో వున్నారో లేదో? వున్నా తిండి దొరక్క ఎంత బాధపడుతున్నారో ?

రోజు రోజుకు శేషయ్య హృదయం ఆవేదనతో దహించుకుపోతుంది.

ఏ క్షణాన ఈ జైలుగోడలుదాటి తను బయటపడ్తాడో? తన భార్యాబిడ్డల్ని ఎప్పుడు చూడగలుగుతాడో?

శేషయ్య ఆ రోజుకోసం ఎదురుతెన్నులు కాస్తున్నాడు.

* * *

ఆరోజు రానే వచ్చింది.

శేషయ్య విడుదలయ్యాడు.

శేషయ్య మిత్రులు గేటుదాకా వచ్చి వీడ్కోలు ఇచ్చారు.

నేరుగా స్టేషన్‌కు వచ్చి రైల్లో ఇంటికి ప్రయాణమైనాడు శేషయ్య. శేషయ్య ఎక్కిన రైలు కాలాన్ని, దూరాన్ని చీల్చుకొని వేగంగా, శరవేగంగా ప్రయాణం చేసింది.

తెల తెలవారుతుండగా శేషయ్య దిగాల్సిన స్టేషన్‌కు బండి వచ్చి ఆగింది.

శేషయ్య రైలు దిగాడు.

అక్కడినుంచి తన ఊరు ఐదు మైళ్ళలో వుంది. నడిచివెళ్తే అన్నం వేళకు వెళ్ళగలడు. బస్ ఎక్కితే ఓ అర్ధ గంటలో దింపుతుంది.

రైలుదిగి శేషయ్య అంతా పరికించి చూశాడు. స్టేషన్ అంతా మారిపోయి వుంది. స్టేషన్ వెడల్పూ పొడవూ కూడా పెంచారు. స్టేషన్ పక్కనే రెండు కొట్లుకూడా వెలిశాయి. స్టేషన్‌కు వంద గజాల దూరంలో, రోడ్డుపక్కగా ఓ హోటల్‌కూడా వెలిసింది.

ఎంతలో ఎంత మార్పు ?

రోడ్డుపక్క చెట్లూ చేమలూ కూడా మారిపోయినట్టు అనిపించింది శేషయ్యకు.

తను ఊరు వదిలి వెళ్ళిపోయేప్పుడు, ఇక్కడ ఒక్క బీడీ కొట్టుకూడా లేదు. స్టేషనూ ఎంతో చిన్నదిగా వుండేది. మూడు సంవత్సరాలు కాదు తను ముప్పై సంవత్సరాలు అజ్ఞాతవాసాన్ని అనుభవించినట్టుంది శేషయ్యకు.

స్టేషన్‌దాటి బయటకువచ్చి ఒక్క నిముషం తటపటాయించాడు శేషయ్య. నడిచి వెళదామా, బస్సుమీద వెళ్దామా అని, జేబులోని చిల్లర చూసుకున్నాడు.

ఎనభై పైసలుంది. బస్‌లో వెళితే అరవై పైసలు కావాలి. బస్‌లో వెళితే కాఫీకి సరిపోవు. వళ్ళు నీరసంగా

వుంది. రాత్రంతా నిద్ర లేకపోవడంతో తల బద్దలుకొట్టుకు పోతోంది. కాఫీ తాగితే కొంత సర్దుకుంటుంది. పైగా ఆకలిగా కూడా వుంది. ఏదైనా తిని, కాఫీ తాగి వెళ్తే మంచిది.

వెధవ బస్ ఎందుకు? డబ్బులు దండుగ? చల్లబాటివేళ మెల్లగా నడిచివెళ్తే ఎంత పని?

శేషయ్య హోటల్‌లోకి వెళ్ళి కూర్చున్నాడు. అది చాలా చిన్న హోటల్. నాలుగు బల్లలువేసి వున్నాయి. ఒక పక్కగా చిన్న టేబులూ, కుర్చీ వేసి వున్నాయి. తడికకు సినిమా పోస్టర్లు అంటించి వున్నాయి.

కుర్చీలో కూర్చుని డబ్బు లెక్కచూసుకుంటున్న పాతికేళ్ళ యువకుడు లేచివచ్చి " ఏం ఇవ్వమంటారూ? వేడి వేడి ఇడ్లీ వుంది! ఇవ్వమంటారా?" అని అడిగాడు.

"ఊఁ" అని తల ఊపాడు శేషయ్య.

అప్పటికి ఇద్దరు కూర్చుని కాఫీ తాగుతున్నారు. శేషయ్య ఇడ్లీ తినేసరికి వాళ్లు కాఫీ ముగించుకొని బయటికి వెళ్ళిపోయారు.

బస్ వచ్చి హోటల్‌కు అంత దూరంలో ఆగింది.

'వేడి వేడి పెసరట్టు వుంది ఇవ్వమంటారా?'

"అల్లప్పచ్చడి వుందా?" అన్నాడు శేషయ్య.

నోరు సవిచచ్చి వుంది. అల్లప్పచ్చడి రుచిని తలచు కుంటూ ఆప్యాయంగా అడిగాడు.

"ఓ ఫస్టుకలాసుగా వుంది! పెసరా ఒకటీ!" లోపలకు కేక పెట్టాడు ఆ యువకుడు.

లోపల పెనంమీద "సుయ్" మన్న ధ్వని శేషయ్య చెవులకు విన్పించింది.

పెసరట్టుకూడా తిని 'కాఫీ!' అన్నాడు శేషయ్య.

ఇడ్లీ పెసరట్టు తిన్నమీదట శేషయ్యకు పొట్టలో మత్తుగా అనిపించింది.

సర్వరూ—కమ్—మేనేజరూ—శేషయ్యకు కాఫీ ఇచ్చి లోపలకు వెళ్ళాడు.

శేషయ్య కాఫీ తాగుతుండగా బస్సు కదలబోతూ వుంది. కండక్టరు కేకలు వేస్తున్నాడు, బస్సు పోతోందని.

అబ్బ! ఈ కాఫీ తాగినమీదట బస్‌లో పోతే ఎంత హాయిగా వుంటుంది?

ఆ ఆలోచన బుర్రలో కదలగానే శేషయ్య కళ్ళు హోటలంతా కలియజూశాయి.

ఆ హోటల్లో తను మినహా ఇంకెవరూ లేరు. లోపలకు వెళ్ళిన హోటల్ యజమాని ఇంకా బయటికి రాలేదు.

వస్తూన్న అలికిడి కూడా లేదు. క్షణంలో బస్ బయలుదేర బోతూంది. తను బస్సెక్కి కూర్చుంటే ఎవరు చూడొచ్చారు? అతను బయటికి వచ్చేసరికి బస్‌దాటి వెళ్ళిపోతుంది. తను డబ్బు ఇవ్వడం మర్చిపోయాడు. అఁ అంతే! ఆమాత్రం తను చెప్పలేడా? గజదొంగల్ని తను ఎరుగు. అంతా సహవాస దోషం....అంతే! అఁ అంతే!

శేషయ్య లోపలకు తొంగిచూసి, ఒక్క దూకులో హోటల్‌నుంచి బయటుపడి, బస్‌కేసి పరిగెత్తాడు.

సాగిన బస్ శేషయ్యను చూసి ఆగింది.

శేషయ్య బస్ ఎక్కి కూర్చున్నాడు.

శేషయ్య గుండెల్లో బస్ ఇంజెనుకు మించిన రొద సాగింది.

బస్ స్టార్ట్ అయినట్టే అయి మళ్ళీ ఆగింది.

మళ్ళీ ఆగిందేం? ఒక్క నిముషం శేషయ్య ప్రాణాలు బిగబట్టుకు కూర్చున్నాడు.

వెనకనుంచి హోటల్ యజమాని కేకలు వేసుకుంటూ పరిగెత్తుకొచ్చి, శేషయ్య చొక్కా పట్టుకొని బస్సులోనుంచి ఒక్క గుంజు గుంజాడు.

'ఎక్కడికి పోదామనుకున్నావురా దొంగనాయాలా! తెగ తిని పారిపోదామనుకున్నావా?'

శేషయ్య చొక్కాపట్టుకొని హోటల్లోకి లాక్కెల్లాడు.

పాపం ! శేషయ్య ! ఏం చెబుతాడు ?

" దొంగసచ్చినోడా ! ఎవడి సొమ్మురా ? తేరగా తిని పారిపోతున్నావ్ ? ఉండూ ! నీ తలపండు పగల ! " గలగలమంటూ లోపల అట్లపెణం దగ్గరనుంచి ఆడది కాలే కాలే అట్లకాడతో జనాన్ని తోసుకుంటూ శేషయ్య ముందు కొచ్చింది.

శేషయ్య గుడ్లు తేలేశాడు. నోరు బిగుసుకుపోయింది.

" ఎద్దులాగున్నావు పని చే సు కో గూ డ దూ ? ఈ దొంగ బుద్ధేమిటి నీకూ ! నీ సిరుసు పగలా ! " అంటూ ఆమె చేతిలోని అట్లకాడను శేషయ్య ముఖంమీదకు ఎత్తింది.

' అమ్మా ఆగవే ! ఆ మనిషి ఎవరో చూడు ! ' అన్నది కూతురు తల్లికి అడ్డంవచ్చి.

" అవునే అమ్మాయ్ ! " ముఖమంతా కళ్ళుచేసుకొని చూసింది ఆమె.

" మా నాయ....న....లాగున్నాడే ! " సన్నగా దీర్ఘం తీసింది కూతురు.

ముఖంలోకి పరీక్షగా చూసి "అలాగ వుండటమేమిటే ! మా నాయనే ! " అన్నది తల్లి.

" అయ్యో మీరా ! " ఆశ్చర్యంతో ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతూ శేషయ్య ముందు నిల్చుంది రామసుబ్బమ్మ.

రామసుబ్బమ్మ రెండు చేతులూ పట్టుకొని ' నేనే ! నన్ను.... నన్ను....' వణుకుతున్న శేషయ్య కంఠంలోనుంచి ' క్షమించు ! ' అన్న శబ్దం బయటికి రాలేకపోయింది.

' అట్లా గుడ్లప్పగించి చూస్తారేం ! మా నాయనే.... మీ మామగారు ' హోటల్ సర్వర్ కమ్ మేనేజర్ అయిన యువకుణ్ని ఉద్దేశించి అన్నది శేషయ్య కూతురు కమల.

" తస్సాదియ్యా ! పారిపోయిన మనిషా ! " అన్నాడు అల్లుడు.

" కాదు. మారిపోయిన మనిషి ! " అన్నది రామసుబ్బమ్మ ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకుంటూ.

("హంస" మాసపత్రిక 1956)

శ్రీకాకుళం